

NOTIQLIKNING XAYOTDA VA ILM OLISHDA ZARURLIGI

Xusainova Dilrabo Ibragimjanovna

Fargʻona viloyati yuridik texnikumi yuristlar uchun ingliz tili fani o'qituvchisi
3-darajali yurist.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11211707>

Annotatsiya. Ushbu maqolada inson hayotida, rivojlanishida, kasb-u kamol topishida, ilim olishida, yuksalishida, jamiyatda o'z o'rniga ega bo'lishida eng muhim omillardan biri bu notiqlikdir. Notiqlikning inson va jamiyatdagi o'rnini va ahamiyati haqida bir qancha ma'lumotlar keltirib o'tilgan.

Kalit soʻzlar: Notiqlik nutqining maqsadi, notiqlikning tarixi, sud notiqligi.

THE NEED FOR SPEAKING IN LIFE AND LEARNING

Abstract. In this article, eloquence is one of the most important factors in a person's life, development, career development, learning, advancement, and gaining a place in society. Some information about the role and importance of public speaking in human and society has been given.

Key words: Purpose of oratory speech, history of oratory, court oratory.

НЕОБХОДИМОСТЬ ГОВОРИТЬ В ЖИЗНИ И УЧИТЬСЯ

Аннотация. В данной статье красноречие является одним из важнейших факторов в жизни, развитии, карьерном росте человека, обучении, продвижении по службе, завоевании места в обществе. Даны некоторые сведения о роли и значении публичных выступлений в жизни человека и общества.

Ключевые слова: Цель ораторской речи, история ораторского искусства, придворное ораторство.

KIRISH

Notiqlik - bironi ishontirish maqsadida qo'llanadigan san'at. Notiqlik - bu ritorika, aktyorlik texnikasi (yetkazib berish) va manipulyatsiya usullarining uyg'un kombinatsiyasi.

Notiqlik nutqining maqsadi - ma'ruzachining raqib yoki tinglovchilar oldida o'z pozitsiyasini ko'rsatishi, o'z nuqtai nazarini himoya qilishi. Bu maqsadiga u tayyor nutq va notiqlik texnikasi yordami bilan erishadi.

Tabiiy ekvat qobiliyatining namoyon bo'lishi ko'pincha kundalik hayotda topiladi.

Vaziyatni tasavvur qiling: bir kishi yo'lda ketadi, unga tahdid soluvchi xavfni ko'rmay, ovozini ko'tarib, ovozini ko'tarib, ovozini uzatadi. Yana bir misol. Bir kishi suvga tushdi va boshqalari esa qutqarilishga kelishlari uchun qichqirishmoqda. Odamlar baland ovoz bilan va hissiy jihatdan mulqot qiladigan qishloqlarda tabiiy notiqlikni misollar bilan topish mumkin.

Notiqlikning bunday namoyonlari maxsus tayyorgarlikni talab qilmaydi. Bunday holatlarda ovoz tabiiy ravishda, his-tuyg'ular va tegishli sharoitlarda ko'tariladi.

Biror kishi chiroyli va ishonchli bir narsani aytishi kerak bo'lgan holatlar mavjud, ammo hozirda kerakli his-tuyg'ular yo'q. Bu erda, maxsus menejment ko'nikmalari talab qilinadi, ularni tabiiy vositalardan amaliy foydalanish jarayonida foydalanish mumkin. Qadimgi Yunonistonda joylashgan sa'natning maxsus shakli kabi notiq. Boshqa hech bir qadimiy madaniyat yo'q - na Misr, na Akkad, na xitoy, yoki hind - og'zaki so'z dialektika va sa'natining dialektik va stilistik

kamolotiga katta e'tibor bermang. Oqilona nutqni qanday qabul qilishni o'rgatadi. Zamonaviy notiq nutqning an'analari qadimgi Yunoniston va Rimning qadimiy aylanishidan kelib chiqadi.

Biroq, insoniyatning texnik rivojlanish sharoitidan kelib chiqadigan vositachilikdan tushgan mablag'larning zamonaviy texnikalari. Shunday qilib, bugungi kunda notanish va vizual vositalar, bu yuzlab yillar oldin nutqini yanada ajoyib qiladi.

Kishilik jamiyati paydo bo'libdiki, so'z va nutqdan foydalanish, uning imkoniyatlari doirasida fikr yetkazish va qabul qilishning turli usullari shakllangan. Zamon rivoji, insonlar dunyoqarashi jadal rivojlangan va yuksak taraqqiy etgan texnologiyalar davrida notiqlikning o'rni beqiyos. Jahon miqyosida xalq qalbi va ongi uchun keskin va shafqatsiz kurash ketayotgan bir paytda bu jarayonga qarshi chuqur bilim va ma'rifat bilan javob bera olish, voizlik mahorati orqali fikr yetkazish san'atini egallashni davrning o'zi talab qilib turibdi. Barcha jabhada butun jamoani oldinga boshlash, vatanparvarlik hissini uyg'otish va insondagi ayrim illatlarni yo'qotishda notiqlikning samarasi bebahodir.

Keling, bu safargi mavzumiz notiqning oldiga qo'yiladigan vazifalar haqida bo'lsin.

Ma'lumki, notiqlik san'ati miloddan avvalgi V asr boshlarida Yunonistonda shakllangan.

Aristotel, Demosfen, Sitseron kabi ijodkor notiqning nomi jahonga mashhur bo'lgan.

Ular ritorika ya'ni notiqlik san'atini yuksak cho'qqilarga olib chiqqishgan.

Aristotel nutqda aniqlik bo'lmasa, ko'zlangan maqsadga erishib bo'lmasligini, notiqlik san'atining asosiy yutug'i ham uning aniq va tushunarli bo'lishidadir deya izohlagan. Notiq tayyorlayotgan nutqini har tomonlama o'rganib chiqqandan so'nggina keng ommaga tatbiq etmog'i lozim. Bu talablar hozirgacha o'zining ahamiyatini yo'qotgan emas. Aristotelning ushbu fikrlari hozirgi notiqlik maktabida nazariya sifatida qabul qilingan.

Sud notiqligi bo'yicha shuhrat qozongan Sitseron nutqlarida fikr erkinligi hukmron bo'lgan va notiqning falsafiy, siyosiy, axloqiy qarashlari har doim uyg'un tarzda mujassamlashgan.

Sitseron notiq sifatida o'z tinglovchisiga emotsional ta'sir etish masalasiga alohida e'tibor bergan. Shuning uchun ham uning nutqlarida balandparvoz so'z, ibora va jumlar ko'p uchrar, nutqining umumiy yo'nalishi ulug'vor uslubga moyil edi. Biroq ana shu ulug'vorlik orasida u oddiylik, kulgi-mutyoba, ritorik savollardan ham foydalanardi. Shu jihatdan qaraganda, uning nutq uslubi qorishiq, umumiydashgan uslubga ham o'xshab ketardi.

Sitseron matnning ravonligi, go'zalligi, ifodaliligi va musiqiylikiga alohida ahamiyat bergan. Uning fikricha, "har qanday notiqning asosiy maqsadi — tinglovchining zavqini uyg'otib, o'ziga moyil qilishdan iborat". Shuning uchun ham yuqorida ta'kidlaganimizdek, Sitseron emotsional ta'sir ko'rsatishga ko'proq diqqatini qaratgan.

Hozirgi davrga kelib ham ushbu sohani o'rganilishida muhim qadamlar qo'yilmoqda. Deyl Karnegi, Erik Toms, Entoni Robbins kabilarni misol qilishimiz mumkin. Deyl Karnegining notiqlik to'g'risidagi fikrlarida o'ziga bo'lgan ishonch yuqori baholaniladi. Sitseron ham o'zining "Notiqlik san'ati" kitobida "O'ziga bo'lgan ishonchning mavjudligi ulkan boylikdir" deya e'tiroflagan. Notiq tinglovchilar huzurida o'zini dadil sezishi uchun, go'yo bu bosqichlarni allaqachon bosib o'tganday his qilib, erkin tutsa o'ziga bo'lgan ishonch yanada mustahkamlanadi.

Tinglovchi ham hech shak-shubhasiz notiqning gaplariga shubha bildirmay, diqqat bilan tinglaydi.

Har qanday pedagog avvalo yaxshi bir notiq (arator) olmasi lozimdir. Chunki har qanday kasbda va har qanday jamiyatda albatta o`ziga ishongan, o`zini har qanday vaziyatda himoya qila oladigan avloqni tarbiyalash uchun ham bu juda muhimdir.

Umumiy qilib aytganda, omma oldida so`zlashdan qo`rqish, jur`atlilik va ishonchning nutqdagi ahamiyatini quyidagicha talqin etish mumkin:

– notiq o`z maqsadida erishish uchun quyidagi omillarga e`tibor qaratishi lozim.

Birinchi omil shundan iboratki, notiq o`z nutqini qat`iyatli va ta`sirchan boshlashi lozim.

Ikkinchi omil notiq nutqi oldindan puxta o`yangan, rejalashtirilgan bo`lishi zarur.

Uchinchi omil notiq o`ziga ishonishi, dadil bo`lishi kerak, ya`ni tetiklik va jur`atlilik alohida ahamiyatga ega. Tinglovchilarning ko`ziga tik qarab ishonch bilan gapirish lozim, asabiylashmaslik va ortiqcha hayajonlanmaslik kerak.

To`rtinchi omil tinimsiz mashq qilishdir. Qo`rquv va ishonchsizlik tajribaning, malakaning kamligidan kelib chiqadi. Tinimsiz mashq qilish va qaytarish natijasida tajriba va mahorat paydo bo`ladi. Lider shaxsida nutqning muvaffaqiyatli chiqish shartlari, notiqning psixologik tasvirini quyidagicha talqin etish mumkin:

– notiqning libosi, o`tirishi, yurishi, xatti-harakati, nutq jarayonida muhim ahamiyatga ega.

Chunki har bir xatti-harakat tinglovchilarning ko`z o`ngida bo`ladi vca o`z ta`sirini ko`rsatadi.

Notiq tana harakatlarining mosligiga, to`g`riligiga alohida e`tibor berishi kerak. Notiq o`z fikrini yurakdan chiqarib tinglovchilarga yetkazsa, uning qo`li va oyog`i bilan bog`liq beo`xshov harakatlar sezilmaydi. Yaxshilab tayyorlangan nutq nutqning 90% muvaffaqiyatini yuzaga keltiradi. Shu sababli notiq mavzu to`g`risida yetarlicha g`oyaga, ma`lumotga ega bo`lsa o`z niyatiga yetadi. Ba`zilar tayyorgarlikka kam vaqt ajratishadi va noqulay ahvolga tushib qolishadi.

Shunday ekan inson yanada ko`proq o`z ustida ishlashi va ko`proq kitob o`qishi lozim.

XULOSA

Xulosa o`rnida, biz ham notiqlik bo`yicha o`z qarashlarimizni keltirib o`tishni joiz, deb bildik. Avvalambor, nutq so`zlovchi tayyorlayotgan nutq materialiga diqqatli bo`lishi kerak.

Kirish, asosiy qism va xulosani to`g`ri joylashtira olishi lozim. Tinglovchilarni zeriktirib qo`ymaslik uchun turli xil hikoya yoki latifalardan unumli foydalanib, jest(qo`l harakati)larni ishga solsa foydadan holi bo`lmaydi nazarimizda. Aniqlik va lo`ndalik esa notiqning asosiy va kundalik quroli bo`lmog`i kerak.

REFERENCES

1. Deyl Karnegi. O`z-o`ziga ishonch hosil qilish va omma oldida so`zlash san`ati. Toshkent, 2013.
2. N.G`oyibov, D.Yusubov. Notiqlik san`ati. Toshkent, 2012
3. Sitseron. Notiqlik san`ati. Toshkent, 2018.
4. Ilhom Qaxxarov. Notiqlik san`ati. Toshkent, 2015.
5. <https://www.nauka21veka.ru/articles/filologicheskie-nauki/notiqlik-san-atiga-doir-qarashlar-1551204790/netex.pro>